

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Discrimen inter dubitationem, suspicionem, & iudicium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

peccanti vnde impotentes bene possunt absolvi, eiam si in exteriori foro habeantur excommunicati, si in conscientia excommunicationem non incurrerunt, quia iam erant impotentes, quando lata fuit excommunicatio. Verum, ut dicitur in materia de Excommunicatione, hi monendi sunt, ut in foro externo se gerant prout excommunicatis. Dicitur ibid.

13. Quod si erant potentes, quando excommunicatio lata fuit, eamque te vera incurrerunt, non possunt absolvi à peccatis extra articulum mortis, nisi absolvantur ab Excommunicatione per eum, qui per Bullam verò Cruciatam possunt absolvi, si præ cautionem, de quo latè alibi.

Hæc ex Dicitillo. Nos verò quando quidem implicitis questionum dumentis (utinam inoffensivè) iam tandem emersimus, finem imponamus libro, æque bonâ lectionum veniâ tantisper camus.

FINIS LIBRI OCTAVI.

Laus Deo, Beatissima Virgini, ac Beato Aloysio.

LIBER NONVS.
IN DECALOGVM.

Non falsum testimonium dices.

IN ALIQUO testimonium affers contra proximum. Primum, intra te ipsum, si temerè illo iudices. Secundò, coram Iudice, si falsò eundem proximum denunties, accules infames, &c. Tertiò, coram non Iudice, si de eodem perperam obloquaris, de quibus omnibus hic erit breviter disputandi locus.

CAPVT PRIMVM.

De Falso, seu temerario Iudicio.

Discrimen inter Dubitationem, Suspicionem, Opinionem, & Iudicium.

IN quatuor voces, Dubitatio, Suspicio, Opinio, & Iudicium, in hac re nostra, sic differunt: Si intellectui proponatur aliquod obiectum, circa quod debeat iudicare aliquid, de quo sufficientia indicia minùs apparent, unde is hæreat, nesciatque, an affirmare potius debeat, an negare; dicitur esse dubius. Et, si quidem intellectus tunc veluti suspensus, & perplexus nullum actum eliciat, dicitur dubitare negativè. Si verò eliciat actum, quo se dicit dubitare, dubitabit adhuc negativè; sed quia additòs iam est eiusmodi actus quasi reflexus, dicitur ab aliquibus dubitare positivè.

2. Quod si Intellectus, ex insufficientibus indiciis, incipiat adherere uni parti, licet imperfectè, & cum magna formidine oppositi, dicitur eiusmodi actus suspicio propriè dicta. Si verò ex iisdem insufficientibus indiciis adherent uni parti determinatè, licet cum aliqua formidine oppositi, dicitur opinio. Vnde advertis, suspensionem propriè dictam esse veluti inchoatam, & imperfectam opinionem, ab eaque distingui secundum magis, & minus.

3. Si denique firmiter intellectus uni parti adhæreat ita, ut saltem moraliter de re non dubitet, dicitur iudicium certum elicere. Dixi (saltem moraliter) id enim satis, superque est ad iudicium certum prædicere: nam ad iudicium certum speculativè, debet addi evidentia, per quam iudicet intellectus, aliter rem se habere metaphysicè non posse.

Conditiones requisita, ut Iudicium sit mortale.

4. Iam verò certum est primò, Iudicium temerarium ex se esse peccatum mortale, quia sic gravis contra iustitiam iniuria fit proximo. Neque valet dicere: Probabiliter docent nonnulli modo mox explicando, cap. 4. num. 7. non esse mortale, etiam sine causa, crimen ex cultum uni, vel duobus prudentibus rem non evulgare manifestare, quia id non est infamare, nec notabiliter famam alterius læditur, ergo non erit mortale, apud se solum rem non evulgare, certò iudicare perperam de altero, Non valet quidem, is enim, non dicit nisi verum; At in casu nostro iudicat malum grave ex insufficientibus indiciis, ex vi illorum falsum est. Et sanè graviter quis proximo iniurius esset, si crimen falsum de eo, etiam uni probarer.

5. Quatuor autem conditiones requiruntur ad contrahendum hoc mortale. Prima conditio, ut Iudicium sit plene deliberatum. Hinc, si cui, dum videt hominem egredientem ex aliena domo, representetur, cum eum forem, is non verè iudicat: sed potius ei proponitur obiectum, de quo est iudicandum: proponitur autem vel ex suggestionem demonis, vel ex quadam naturalis sagacitate Naturæ. Cùm igitur tunc ne Iudicium quidem adhuc sit, sed representatio eius, quod iudicari debet, iudicium temerarium esse non potest. Rursus usu venire non raro solet, ut intellectus ex se sponte voluntatis motu deliberato, iudicet aliquid finitum, tunc, cùm potius sit actus primò primus, quam voluntarius, verè Iudicium temerarium (quod, ut ut sit mortale, debet plene voluntariè procedere) nequaquam erit.

6. Secunda conditio, ut si in re gravi, quia seu levis erit iniuria. Colligitur autem hæc gravitas ex qualitate, & professione personarum, de quibus iudicium. Vnde grave non erit, temerè certò iudicare

milite, quod hostem quærat ad vindictam de iuvene-
tum honesto, quod ex pravo fine, per aliquem lo-
cutionem transeat, quia ipsi de eiusmodi criminibus glorian-
tur, quare non iudicantur honoris læsionem pati. Con-
fiteri, si temerè certò iudices de probò Episcopo,
vel Religioso esse mendacem, &c. Propter eandem
rationem certè temerè iudicare aliquem esse illegiti-
mum, ex ignobilium, vel Hæreticorum, vel Hebræ-
orum familia, videtur afferre injuriam gravem pro-
prio. Ita Dicastill. lib. 2. de iustit. tractat. 2. d. 12. part. 3.
num. 41. quia inter homines probos, hæc multum
estimantur, ne à publicis honoribus, & Officiis arcean-
tur. Verum, vide quæ dicam infr. cap. 3. §. 2. num. 4. ex
Dicastill.

7. Tertia conditio, ut iudicium sit certum mortaliter,
scilicet, ut modò dixi, non esset iudicium, sed suspicio,
de qua mor.

8. Quarta conditio, ut sit ex levibus conjecturis, ex
insufficientibus indicibus: nam si ex sufficientibus, non erit
temerarium, sed prudenter elicium iudicium.

9. Sed ecce non exiguum difficultatem: Quomodo
certum dignoscam, indicia esse, vel non esse sufficientia?
Dico, id tandem prudenti arbitrio esse diiudicandum.
Regulam tamen hanc dari posse: Quoties indicia non
sunt proportionata ad tale iudicium, id est, quoties indi-
cia ex se, aut ex communi hominum usu sunt indifferen-
tia, aut cum conjuncta cum tali effectu, dicuntur impro-
portionata, atque adeò insufficientia.

Si verò solent esse ut plurimum coniuncta, propor-
tionata erunt, & sufficientia. De nocta, quis, verbi gra-
tia, frustat alienæ domus, scalarum adminiculo, ex-
citare sperit tentat: hoc indicium est sufficientis ad iu-
dicandum illum esse furem. De die quis bonæ famæ
virum per viam, ubi Mulier inhonesta degit, hoc in-
dicium sufficiens nequaquam est, ut credas illum esse
adulterum. Fateor non esse unum indicium tantum-
modo expendendum, sed complexionem omnium;
contingit enim sæpè, ut unum alterum adjuvet, vel
minuat, vel omnino tollat. Fac enim, te videre, ali-
quem de die, coram vicinia, fenestram per scalas
aperire velle: potius, si prudens es, putabis ipsum
clavem propriæ domus amisisse, quam moliri fortum.
Legè Dicastill. lib. 2. de iustit. tom. 2. disp. 12. part. 1.
dicitur, qui per aliqua indicia, quoad hanc præsum, rectè
dilatatur.

De Ignoto quidpiam iudicare, mortale non est.

10. Certum sit secundò, temerè iudicare in re gravi
de aliquo ubi prorsus ignoto, nò esse mortale: quia mo-
raliter petinde est, ac si de nullo iudicares. Videat quis,
hominem de nocta caput habens pallio coopertum,
vel transcat per loca sibi ignota, incipiatque in homines
sua nullo modo cognitos: hic si temerè iudicet de illo,
de his, non peccat mortaliter, quia nemini facit in-
iuriam. Quod si fortè deinde veniat in eorum notitiam,
et genere prudenter debebit, nec nisi iuxta conjecturas
iudicare.

Solum suspicari de re gravi, nunquam est mortale.

11. Remanet ergo incertum, An suspicio delibe-
rata in re gravi, & sine sufficientibus indicibus, atque
adò temeraria, sit culpa mortalis. Sub nomine au-
tem suspensionis includimus sive dubium, sive suspi-
cionem inoptitè dictam, sive opinionem. Salas,
Ramus, Arag. apud mox citandos, dicunt esse morta-
lem: non esse contendunt Caiet. Petr. Navarr. alique.
apud Dicastill. loc. cit. dub. 4. num. 46. quibus adde Less.
lib. 2. cap. 19. dub. 3. Molin. tract. 14. de iust. d. 16. concl. 3.
Azo. part. 3. lib. 13. cap. 11. dub. 3. Porro, præ vides mi-
hi hanc benigniorem placituram. Fateor te rectè præ-
vidisse. Et ratio, quæ me movet, ea est, quam affert
S. Thom. Quodlib. 12. art. 34. quia suspicio in genere

iudicii est actus imperfectus, atque adeò non est plenè
temerarius, neque necessariò conjunctus cū contemptu
saltem gravi proximi: ergo sicuti cetera peccata contra
iustitiam, non sunt nisi venialia ex parvitate materiæ, ita
in casu suspensionis. Antecedens patet, quia ubi non est
perfecta certitudo, non est perfecta temeritas, nec est
læsis gravis, quando ille, qui sic suspicatur, habet
actualiter, vel saltem virtualiter formidinem oppositi,
& quasi facillè est paratus eiusmodi suspensionem depo-
nere. Id, quod togum quasi essentialiter imbibitur in
ipso actu suspensionis, & reliquis illis, de quibus est
sermo.

12. Per accidens tamen suspicio esse mortalis potest.
Primò, si procedat ex odio gravi, id est, si quis licet vi-
deat rem posse non esse, tamen ipse propter odium inimi-
ci delectetur de malo gravi ipsius: ut si quis suspicetur
esse mortuum suum inimicum, de quæ ea morte sibi com-
placeat: quod tamen peccatum non contra iustitiam
credo foret, sed contra Charitatem, quia non del. etatur
nisi de malo inimici, quod est contra Charitatis virtu-
tem: nisi fortè delectetur de ipsa iniustitia malæ suspi-
cionis, quod certè rarissimum erit.

13. Secundo: Si suspiciens adderet interius aliquod
aliud malum, ut si quis, ex illa levi suspicione, graviter
contemneret proximum, ac si re vera illud peccatum is
commisisset.

14. Tertiò: Si sic suspiciens procederet ex illa suspi-
cione ad damnum notabile inferendum exterius proximo:
ut si Iudex ex levibus indicibus eum condemnaret,
vel Superior Religionis subditum puniret, &c.

15. Quartò: Si suspiciens quis aliis manifestet, nam
ex manifestatione rei gravis, quamvis dubiæ, regulariter
fama, inò non raro bona proximi exponuntur gravi pe-
riculo: Experienciâ enim constat, cum de aliquo homi-
nes dubitant, facillè illum contemnere, eidemque detra-
here, atque officia, honoresque denegare. Quod si quis
uni, vel alteri timorata conscientia suam patefaciat
suspicionem, unde prudenter censeatur non adesse ejus-
modi, vel simile periculum: sanè excusaretur saltem à
mortalis. Manifestare autem iis, quibus potest, aut ex
alio capite debet, nullum esse peccatum, dubium non
est.

16. Addunt denique plures, fore mortale peccatum
suspicionis, deliberatè suspicari de persona honesta, &
proba aliquid enorme: ut hæresim, vel incestum, vel sodo-
miam de probò Episcopo, &c. Ratio est, autem, quia huic
dignissimæ personæ per ipsam suspensionem, quamvis le-
vem, fit gravis iniuria. Verum, ab hac sententia semper
discessi, ut discessit, Laym. l. 3. sect. 5. r. 3. p. 1. c. 2. n. 7. Si enim
est suspicio, semper erit ex genere suo levis.

17. Obiicies: Homo potius eligeret amittere decem
aureos, v. g. quam bonum suum nomen, etiam per levissi-
mam suspensionem apud unum, vel alterum: ergo si amit-
tere decem aureos, res est gravis, erit & id, de quo loqui-
mur. Confirmo primò, quia verè maius est bonum, & no-
bilius, ordinisque altioris fama, quam pecunia: ergo etiam
levissima famæ iactura gravior erit quam notabilis ia-
ctura pecuniæ. Confirmo secundò, quia si amicus sciret
meam suspensionem contra ipsi, averteretur à mea amici-
tia: ergo signum est huius generis suspensionem graviter
amicum lædere.

18. Respondeo: Quando suspicio est in genere suspi-
cionis, atque adeò ex se leve malum, nullumque effe-
ctum graviter malum post se trahens, neque ex odio
procedens, nullus homo prudenter eligeret, potius
amittere decem aureos, quam illam pati Ratio est, quia
suspicio illa, cum fiat ex nostra humana fragilitate ad-
versus quoscunque, vel Sanctissimos Viros juxta illud
S. Augustini, citati à Th. 2. 2. quæst. 60. art. 3. *Suspiciones
vitare non possumus*, non debet iudicari prudenter læsio-
nem afferre notabilem. Ad Confirmationem: Respondeo
esse quidem famam ex se altioris ordinis, tamen in suo
ordine aliquando posse esse levem, ac propterea ejus
ablationem non esse mortalem. In his autem rebus

moralibus non valet argumentatio ab uno ordine ad alium: fecus laderet modacissimè in honore per levissimam injuriam mortale esse, quia honor ex se nobilioris ordinis, quam sint omnia bona temporalia. Ad fecundum, pronuntio irrationabiliter illum amicum fore averendum ab amicitia ab levem suspiccionem coacici, cum omnes parati esse, in hac valle nostrae fragilitatis debeamus, ad tolerandas huius generis suspiciones, quae non infurgunt ex odio, nec malum pariunt effectum, quæque non raro ex amore procedunt, de charissimis enim amicis mala subinde suspicamur, quia mala in illis adesse nolumus.

19. Atque ex dictis denique collige, raro lethaliter peccari per temerarium iudicium. Ita Molin. *4. disp. 3. m. 4. Dicat. lib. 4. tr. 2. d. 12. p. 1. dub. 3. m. 5.* Joquentes de xristinioratis : Quis enim nisi ex gravi illo odio, vel ex magna stultitia, certo judicat indicis non certis ; imò etiam hic stultus culpam mortalem sapientissime vitat ; quia regulariter potius erat errore intellectus invincibilis, putant illud indicium esse certum, atque sufficiens, quam ex prava voluntate.

CAPUT II.

De Falsitate in Iudiciis publicis.

Solent hic Authores de falitate solum agere in-
tercurrente in Iudiciis verum etiam de cæteris cul-
pis Iudicia spectantibus, atque aded ad Iudicem, Reum,
Accusatorem, Testem, Notarium. Isdem ego vestigiis in-
fistam, modo te lector, admoneam, eadumtaxata a me bre-
viter esse tractanda, quæ frequentiora sunt, cætera legan-
tur a curioso apud Doctores, quos iamiam laudabo.

S. I. *Index.*

DE Iudice nonnulla delibavi in *Libris preceden-*
tibus. Primò, An reum secundum allegata con-
demnare valeat, quem privè scientià Iudex novit in-
nocentem? *sup. lib. 6. cap. 1. §. 4. à n. 8.* Secundò, An sen-
tentiam ferre queat juxta minus probabilem scientià?
sup. lib. 1. cap. 3. §. 4. & lib. 8. tract. 3. cap. 7. §. 1. n. 13. Tertiò,
An ex levibus indicis condemnare valeat reum? *paulò*
ante, cap. 1. num. 14. Quartò, An pretium accipere
possit Iudex pro sententià justà, vel iniustà? *sup. lib. 7.*
cap. 5. num. 13. & 14. Quintò, quo modo fe gerere de-
beat in malfactoribus puniendis? *sup. lib. 6. cap. 1. §. 4.*
presertim à n. 5. Nunc tertia, quæ præ cæteris scitu
necessaria, de eodem Iudice proponam. Primum erit
de modo procedendi ejusdem; Secundum de munerib-
us ab ipso non accipiendis; Tertiò, de muneribus
ipsi non dandis.

Modus procedendi.

2. Quidam requiritur, ut iudex juridicè procedat? Respondo, duplici modo eos posse procedere. Vel per viam Inquisitionis. Vel ad instantiam partis per viam accusationis. Lege Sanch. Leff. de Lug. max. citandos, & Dicastill. lib. 2. de just. trait. 1. d. 5. dub. 3.

3. Si procedat hoc secundo modo, requiritur semiplena probatio; ut Iudex possit reum interrogare, & totiusse subiungere. Secus tenetur de damno, & confesio à reo facta non esset valida. Semiplena autem probatio est, cum adest unus Testis omni exceptione maior, deponens se vidisse: Vel si adsunt vehementia quædam iudicia, &c.

4. Si procedat primo modo Inquisitio, vel est generalis, vel specialis, vel mixta. Generalis est, quando inquitur in genere, an subditi servent leges, &c. Specialis, quando inquitur in particulari, An Paulus verbi gratia, homicidium commiserit. Mixta, quando inquitur de persona determinata verbi gratia, de Paulo, non tamen de determinato delicto, vel con-

tra quando de delicto determinato, v.g. homicidio
re patrato, sed non de persona determinata.
Dico igitur primo, ad genera-

Dico igitur primò, ad generales inquisitiones Iudice institutendam non requiri, ut præcedat inquisitio, sed tunc interrogati non debent patefacere occulta crimina perpetrarunt, etiam si sub Iuramento excommunicatione illis præcipiatur, ut quod sciant, proferant, possunt enim, ac debent per acquiescentiam dicere se nescire.

Dico secundò, ad specialem requiri, ut præsumptio infamiae Authoris, vel ut rumor de eo sparsus in maiorem partem viciniae, vel aliud æquivalens testimonium est ad inquirendum, nam deinde ad interrogandum, vel subficiendum torturæ requiritur iuramentum probatio, ut dictum est.

Dico tertio, quoad mixtam legendum esse *Leu. cap. 29. num. 109.* sicut etiam esse legendos *Sinai. conf. c. 2. de Lago r. 2. de iust. d. 37. a. s. c. 6.* aliisque citatos, quoad alia huc pertinentia: nobis enim la-
hac pingui calamo inuissit, ad dandam Tytombus
guitionem terminatur.

Munera à Indice non acceptanda.

3. Non est Termo de isto stipendio ipsius contin-
five ex lege, five ex consuetudine, five ubi illa
addunt, ex pacto; Neque de pretio, quod is fortiter
pro eo, ad quod ex iustitia non tenebatur: Vt de
ad longum tempus vigilaverit, quod causam ex-
Si longum iter suscepit, &c. Nec de munusculis
datis ab aliis a litigantibus, vel datis a consanguineis
amicis, ex aliis titulis: hæc enim five stipendii
dona ex nullo capite iniusta supponuntur. Leg. De
stil. lib. 2. de inst. rat. 2. dist. 6. dub. 4. num. 6. et
illa questione; An pro liberandis reis liceat supra
Iudici pecuniam accipere, ea enim huc non pertinet
& de illa potest legi Diana, part. 7. tract. 6. §. 1. et
de illa alia, an Iudex possit pecuniam accipere
eligenda sententia probabili, de hac enim breviter
sufficiens dixi lib. 8. tract. 3. c. 7. §. 3. n. 13.

Sermo igitur est de iis muneribus, quæ ad more-
rum Iudicem forent à partibus dari. Et quidem lo-
quitur Navarr. lib. 3. cap. 3. num. 22. atque aliqui ex Societate
apud Dicafl. mox citandum putant, posse Iudicem ac-
cipere munera à partibus, ut ab amicis, vel pater-
næ dignis donata, sed non ad movendum animum. Mem-
oramen non placet Dicafl. lib. 2. de iust. art. 1. §. 6. d. 1.
num. 80. quia sic sternitur, inquit, via ad omnia veni-
nera accipienda. Nam propterea non absolute hic ex-
cipimus, non eiusmodi munera sunt illicita, & reprobata.
Esse communiter à Rep. profliganda certum est, quod
ex Eccl. 20. Xenia, & dona excecant oculos balba-
rum, nihilominus ad trutinam Theologicam, si id expen-
ditur, ita distinguendum est.

6. Præfciendū a Juramento, quod alicui emittitur de non admittendis muneribus, quod omnino obferuandum, & præfciendū a legis pōitiuæ, quibus poſtea vel munera ita accipiuntur a Iudicibus, ab illis nec moueatur ab injuſtitia, nec periculum grave, & proximum fit, ut ad eandem afficiatur, & iure naturæ, nec illicita, nec reſtitutioni ſunt obnoxia huius generis regulariter ſunt manuſcula ex exceptionibus, vel ex rebus parui momenti. Ratio eſt, quia nec non adeſt caput, nec ullius culpæ, nec ullius periculi. Vel ita accipiuntur quocunque fine a parte decimus, & lex ad injuſtitiam afficiatur, vel ut proximum ſupradictum ad illam, & tunc Dico primò, illicitæ accipiuntur. Dico ſecundò, eſſe obligationem reſtitutionis, non cauſam expeditam. Dico tertio, non eſſe reſtitutionem obligationem finitâ cauſâ. Lege Molin. 1. 1. r. 2. diſp. 16. Leſſi lib. 2. cap. 1. dub. 9. Valq. tom. 2. in part. 2. d. 164. Ric. lib. 18. de donat. q. vli. de Lygo mor. citandū ſunt. 1. 1. r. 1. ubi ſoluentur aliqui textus in contrarium. Rationes prædictæ dicunt quia, qui amat periculum tam proximum,